

EEN RIDDERGRAFZERK UIT DE DUINENABDIJ

R. VAN BELLE

In een vorige bijdrage hebben wij gewezen op de ontdekking van belangrijke grafzerken in de ruïnes van de Duinenabdij te Koksijde¹. Eén van deze zerken stelt de beeltenis voor van een ridder met zijn echtgenote. Hier volgt de beschrijving van deze uitzonderlijke vroeggotische grafzerk, waarschijnlijk één van de oudste bewaarde zerken met figuren van West-Vlaanderen.

Type : vloerzerk met lijngraving.

Overledene : onbekende ridder met echtgenote.

Datum : ca. 1250 - 1270.

Lokalisatie : afkomstig uit de oostelijke gang van de grote kruisgang, bij de ingang van de kapittelzaal (opgravingscampagne 1975) ; aktueel opgesteld bij de ingang van het park.

Iconografie : de ridder is blootshoofd afgebeeld ; hij draagt een maliënkolder met hierboven een opperkleed (wapenrok) ; voor de borst is een schild van waaronder een gedeelte van zijn zwaard uitsteekt. De benen en voeten zijn totaal uitgewist, met uitzondering van de priksporen en de bevestigingsriempjes. Van het gelaat is enkel een deel van het golvend haar bewaard, dat gekruld is aan de top. De handen zijn geheel afgesleten. De vrouw is gehuld in een lange surcot, verder draagt zij een lange mantel gevoerd met vaar ; bovenaan is het sluitstuk van de mantel gedeeltelijk bewaard. De toppen van haar schoenen steken van onder haar surcot uit. Van haar gelaat resten enkel nog enige lijn-

1. R. VAN BELLE, *Een gotische grafzerk uit de Duinenabdij te Koksijde*, in *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis «Société d'Emulation» te Brugge*, 1978, blz. 146-155.

fragmenten van een hoofdsluier. Beide figuren staan onder een gotisch baldakijn, versierd met architectonische motieven.

Epigrafie : op de balk van het gotisch baldakijn is een gedeeltelijk bewaarde tekstband, in uncialen, luidend als volgt «HIC : IACET(;) DNS... ...D(?)S : MILES : ET A...» weze in het nederlands «HIER LIGT HEER... ...D(?)S RIDDER EN A...».

Heraldiek : het wapenschild vertoonde een motief ; de schaars bewaarde lijnen laten evenwel geen interpretatie meer toe.

Techniek : carboonkalksteen uit het Doornikse, in slechte staat van bewaring ; de zerk vertoont vele barsten en groeven alsook sterke verwerking door betreding in de wandelgang. Bij het lichten brak de zerk in stukken waarbij belangrijke partijen van de vrouwafbeelding afschilferden. Met de opstelling buiten zal de bewaringstoestand er zeker niet op verbeteren.

Afmetingen : $\pm 2,63$ m x $\pm 1,31$ m.

Reconstructie : op de wrijfprent werden enkel de bewaarde delen bijgezwart. De ontbrekende delen werden op bepaalde plaatsen bijgewerkt nl. de voeten van de ridder, de priksproen en enkele schaarse lijnfragmenten vormden een aanduiding hieromtrent. Tevens werd aan de linkerkant het schild bijgewerkt. De colommen links en in het midden werden volledig doorgetrokken en bijgezwart.

Kommentaar :

Datering : naar stijl en figuratie is deze zerk vroeggotisch en te plaatsen bij de productie van de 13de eeuw. Deze zerk is primitief en strak qua graving. De afbeelding is zeer lineair uitgewerkt (vooral de ridder) zodat de algemene indruk redelijk stroef aandoet. Vergelijkingsmateriaal uit de 13de eeuw is eerder schaars in onze streken ; anderzijds zijn de gebruikelijke criteria die een exacte datering van de zerk mogelijk maken niet aanwezig of uitgewist. De zerk is in zijn geheel zeer sober opgevat. De ridder draagt geen schouderplaten² en heeft priksproen aan de

2. Schouderplaten komen op vanaf het midden van de 13de eeuw en verdwijnen grotendeels vanaf de tweede helft van de 14de eeuw. Zie H. ROUSSEAU, *Frottis de tombes plattes*, Brussel, 1912, blz. 5. alsook F.A. GREENHILL, *Incised effigial slabs*, London, 1976, vol. I, blz. 136.



Grafzerk van een onbekend echtpaar uit de Duinenabdij, ca. 1250-1270.
(wrijfprent R. Van Belle).

voeten³. Deze vaststellingen wijzen voor een datering rond 1250 of kort hierop. Ons inziens vormen de architectonische motieven ook een aanduiding voor een datering rond die jaren. Vóór 1250 is het architectonisch decor in de regel veel meer kasteelachtig uitgewerkt, met torens en kantelen. Terwijl na 1250 de architectuur meer kerkelijk aandoet nl. torens versierd met hogels en pinakels. De vensters zijn tevens voorzien met lancetbogen, drielobben en visblaasmotieven.

Vergelijkingsmateriaal : iconografisch kunnen wij de vergelijking doortrekken met een aantal ridderzerken uit dezelfde periode nl.

- de zerk van een onbekende ridder getooid met een pothelm, met getrokken zwaard in de hand en schild voor de borst (ca 1250) te Gent⁴ ;
- de zerk van een onbekende ridder met echtgenote van Bellinghem (ca. 1230)⁵ ;
- de zerk van INGELRAM, GRAAF van Hesdin (ca. 1270) te Auchy-lez-Hesdin⁶.

Indien de iconografische figuratie enige gelijkenissen vertoont met de Duinenzerk, zijn er ook duidelijke verschillen in stijl, afwerking daar zij uit andere geografisch gelegen productie ateliers komen⁷.

3. Priksporen worden gans de 13de eeuw op grafzerken aangetroffen. Vanaf het einde van de 13de eeuw zien we het radspoor steeds meer de prikspoor verdringen. Zie F.A. GREENHILL, *a.w.*, blz. 136.

4. J. BETHUNE DE VILLERS, *Dalles funéraires retrouvées à l'écluse des Braemgaten*, in *Messageur des sciences historiques*, 1982, blz. 392-397 met afb.

5. W.F. CREENY, *Illustrations of incised slabs on the continent of Europe*, Norwich, 1891, blz. 5 met afb.

6. R. VAN BELLE, *De grafzerk van Ingelram, graaf van Hesdin te Auchy-lez-Hesdin*, in *Ons Heem*, Jg. 33, 1979, nr. 4-5 blz. 258-262.

7. De Gentse riddergrafzerk is waarschijnlijk lokale produktie. De zerk van Graaf Ingelram vormt met enkele andere zerken uit de omstreken van Boulogne een gesloten groep. De zerk uit Bellinghem is vermoedelijk produktie uit het Brabantse. In het zuiden van het land zijn diverse andere riddergrafzerken uit de 13de eeuw bewaard die ikonografisch interessant vergelijkingsmateriaal vormen maar qua stijl sterk verschillen van bovenvernoemde zerken. Dit is o.m. het geval met de zerken van Niverlee, Hognoul e.a.

Wat de vrouw betreft kan voor de kledij in bepaalde mate de vergelijking getrokken worden met een zerk van een onbekende man met dochter (1271) te Gent⁸. Verder stippen wij de zerk aan van Isabeau en Agnes de Bray daterend van 1270 bewaard te Mons⁹. De edeldame van Ter Duinen zal een gelijkaardige kledij gedragen hebben. Ook algemeen stylistisch bekeken vertonen beide zerken veel gemeenschappelijke kenmerken ; beiden stammen o.i. uit hetzelfde produktie areaal. Te Sebourg in N. Frankrijk is een zerk in «ronde bosse» uitgewerkt die een goed gedacht geeft hoe de Duinenzerk er zal uitgezien hebben toen hij nog intact was¹⁰. De graffiguren uit Doornikse steen, stellen eveneens een adelijk echtpaar voor en dateren o.i. uit de tweede helft van de 13de eeuw.

Wat het vervaardigingscentrum betreft, komt de Duinenzerk uit een Doorniks atelier wat blijkt uit de materie, de stijl en grave-ringstechniek. In dit verband vermelden wij dat in de lijngroeven een karakteristieke zaagvormige bijtelslag waar te nemen is. Een gelijkaardige bijtelslag werd waargenomen op een vroeg 14de eeuwse zerk te Doornik¹¹.

Identificatie van de aflijvigen

Men kan slechts betreuren dat van de namen slechts enkele letters bewaard bleven. De man krijgt de titel toebedeeld van «ridder». Zijn familienaam eindigt met ...(D?)S. De voornaam van de vrouw begint met een «A» bv. voor Aleidis of Anna of e.a. Ondanks uitgebreid onderzoek in de lijsten van weldoeners voor deze jaren en gepubliceerd in de «Chronica abbatum monasterii de Dunis van A. De But¹² alsook van de akten vermeld in «Inventaire des chartes, bulles pontificales, privilèges et documents

8. H. ROUSSEAU, *a.w.*, blz. 15 met afb.

9. R. VAN BELLE, *The incised slab of Isabiaus de Bray and her daughter at Mons*, in *Transactions of the Monumental Brass Society*, 1967, gepubl. 1969, blz. 335-338.

10. L. GLOQUET, *L'art à Tournai in Bulletin de la société historique et littéraire de Tournai*, vol. 23, jr. 1890, blz 348-350 met afb.

11. Het betreft de zerk van een onbekend echtpaar. Deze sterk gehavende zerk bevindt zich op de koer van het archeologisch museum te Doornik.

12. Uitgegeven door E. Van de Putte te Brugge in 1864.

divers de la bibliothèque du Séminaire épiscopal de Bruges¹³, slaagden wij er niet in de aflijvigen te identificeren.

In een akte van 1237 wordt een «Walterus de Hondescota miles et Aleydis» als weldoeners vermeld¹⁴. In een akte van 1260 lezen wij de naam «Willelmus Onscone miles», als getuige bij de schenking van grond aan de abdij¹⁵.

Eventuele toeschrijvingen blijven zeer hypothetisch.

Deze adellijke figuren zullen waarschijnlijk belangrijke weldoeners geweest zijn die het sepulcrerecht in het kloosterpand hebben verworven.

Deze zerk, een van de oudste van West-Vlaanderen met figuren, staat blootgesteld aan weer en wind. De gevorderde staat van afschilfering en aanwezigheid van diepe groeven, zal het aftakelingsproces nog bespoedigen. Zo dit uitzonderlijk grafmonument nog langer buiten opgesteld blijft zullen de beeltenissen binnen enige jaren totaal teloor gaan.

13. Verder geciteerd als *Chronica*, uitgegeven door E. Van de Putte, Brugge, 1857.

14. E. VAN DE PUTTE, *Chronica*, a.w., blz. 29.

15. E. VAN DE PUTTE, *Chronica*, a.w., blz. 507.